

Література

1. Колшанский Г. В. Объективная картина мира в познании и языке / Г. В. Колшанский [Отв. ред. А. М. Шахнарович, предисл. С. И. Мельник и А. М. Шахнаровича]. – [Изд. 2-е, доп.]. – М.: Едиториал УРСС, 2005. – 128 с. – (Лингвистическое наследие XX века.)
2. Корнилов О. А. Языковые картины мира как производные национальных менталитетов / О. А. Корнилов. – [2-е изд., испр. и доп.]. – М.: ЧеРо, 2003. – 349 с.
3. Тер-Минасова С. Г. Язык и межкультурная коммуникация: [Учеб. пособие] / С. Г. Тер-Минасова. – М.: Слово/Slovo, 2000. – 624 с.
4. Фабіан М. П. Етикетна лексика в українській, англійській та угорській мовах: [монографія] / Мирослава Петрівна Фабіан. – Ужгород: Інформаційно-видавниче агентство “ІВА”, 1998. – 255 с.
5. Словник української мови: у 11-ти т. / [І. К. Білодід та ін.]. – К.: Наукова думка, 1970-1980.
6. Oxford English Dictionary: in 12 vol. / [chief ed. James Murray]. – London: Oxford University Press, 1963.

Summary

The present article deals with the comparative analysis of the lexical units denoting “attitude towards a person” as a constituent part of the lexico-semantic group of **good** in English and Ukrainian. Comparative study of the words in the languages under research has given the possibility of disclosing both quantitative and qualitative analyses of the thematic group “attitude towards a person” as well as marking their common and distinctive characteristics.

1УДК 82312

ДІЕСЛІВНІ ЗАСОБИ ЕКСПЛІКАЦІЇ ТА ІМПЛІКАЦІЇ КАТЕГОРІЇ ОЦІНКИ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

Островська О.М.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Об`єктом дослідження статті є експлікація та імплікація категорії оцінки дієслівними засобами.

Основними засобами вираження оцінки є лексичні засоби, які мають сему оцінки в семантичній структурі та виявляються в художньому дискурсі експліцитно чи імпліцитно. **Актуальність теми** визначається дослідженням

дієслівних засобів експлікації та імплікації категорії оцінки з погляду функціонально-комунікативного аналізу.

Виклад основного матеріалу і отримані висновки.

Категорію оцінки у художньому дискурсі доцільно розглядати в плані змісту та в плані вираження. У плані змісту вона може бути позитивна або негативна, а в плані вираження експліцитна чи імпліцитна. Ми розглядаємо дану категорію на поняттях її експлікації та імплікації дієслівними засобами у художньому дискурсі.

Експліцитність й імпліцитність – корелюючі поняття. Різниця між експліцитною та імпліцитною інформацією полягає в прямому, безпосередньому, або непрямому її сприйнятті. Експліцитність й імпліцитність відрізняються рівнем досягнення закладеного в них значення. Експліцитне сприймається безпосередньо, без додаткових операцій, імпліцитне потребує складнішого і глибшого опосередкованого процесу сприйняття.

Експліцитним вважається заперечення, яке має регулярне формальне вираження у вигляді спеціалізованих засобів мови, імпліцитним – заперечення, що виражається неспеціалізованими мовними засобами. Напівімпліцитним вважається заперечення, яке більш-менш регулярно подається полісемантичними словотворчими засобами, значення заперечення для них є периферійним. [4,с.9]. На наш погляд, під експліцитною прямою, чітко вираженою, безпосередньою оцінкою розуміють оцінку, в якій перевага денотата чи його судження виходять безпосередньо зі значень мовних одиниць, які використовуються. Під імпліцитною, побічною, прихованою, неявною оцінкою, ми розуміємо оцінку. У вираженні якої перевага певного денотата або його зневага не виходить безпосередньо зі семантики вживаної лінгвістичної одиниці. Імпліцитні засоби оцінки лише зосереджують увагу читача на якомусь денотаті, що асоціативно пов'язаний з іншим денотатом, який прямо стосується ціннісних суджень або є їх членом. Відповідно імпліцитні засоби оцінки під час аналізу потребують експлікації у детальнішому описі подібного зв'язку цього факту з оцінним судженням.

Оцінність як мовне явище характеризується польовою структурою, в складі якої присутні центр і периферія. Одиниці з більше вираженим оцінним значенням перебувають ближче до центру множини, одиниці з менше вираженим оцінним значенням – на периферії. Критерієм периферійності/ядерності оцінки є місце оцінного компонента в словникових тлумаченнях. На периферійність часто вказують словосполучення типу “іноді має значення”, ”у деяких випадках” та ін.

У нашому дослідженні ми поділяємо дієслова семантичного поля ”оцінка” на 1) дієслова, які вказують на оцінку, 2) дієслова, які самі репрезентують оцінку; 3) дієслова-зв'язки; 4) модальні дієслова.

До групи дієслів-індикаторів, ми відносимо дієслова, які вказують на оцінку. Це широка група дієслів, які можна під класифікувати на:

а) дієслова мислення: *to know, to think, to believe, to suppose, to find, to guess, to consider, to realize, to see, to suggest, to understand*. У це лексико-семантичне

поле, окрім дієслів, яким притаманна сема ментальності, ми включили також дієслова *to see, to find*, оскільки перше з них несе не тільки основне значення “бачити”, але й значення ментального сприйняття, формування ментального образу, інтелектуального розуміння – думати [10,с.817], а дієслово *to find* означає дізнаватися про щось, зауважувати, спостерігати, що також стосується сфери ментальності [10,с.336].

б) дієслова мовлення: *to say, to call, to describe, to observe, to declare, to point out, to characterize, to note*. Провівши квантитавний та кваліфікативний аналіз, ми згрупували їх за семантичною ознакою. Ядром ЛСП дієслів “мислення”, згідно з нашим дослідженням, слід вважати дієслово *to know*, а ядром ЛСП дієслів мовлення дієслово *to say*.

Наприклад: 1) К. і Дж.Кольєри показують як політичну постать Джорджа Вашингтона оцінювали французи: “*The Frenchmen knew that Washington was of a natural coldness and a serious and a noble approach*” [7,р.42]. 2) Описуючи чарівність юної дівчини, автор оцінює її словами свого персонажа, тобто надає оцінці суб’єктивного значення: “*She’s a man-killer, Sam had said, a benevolent mankiller. She’s the best American girl in Paris*” [9,р.42].

Отже, з наведених прикладів бачимо, що дієслова, які вказують на оцінку, тобто дієслова-індикатори представляють у художньому дискурсі суб’єктивну оцінку окремого індивідуума або соціума в цілому, водночас і оцінку автора. Ці дієслова можуть лише вказувати на оцінку, оскільки оцінна сема їм фактично непритаманна. Хоча в окремих випадках деякі з них можуть виконувати роль дієслів-оцінок, тобто володіти контекстуально оцінними сематами. Як скажімо, дієслова “*to think*”, “*to know*”. Ці дієслова, як показує наше дослідження, є дієсловами-індикаторами оцінки. Як слова-індикатори вони завжди експліцитні, а як слова-оцінки можуть бути як експліцитними, так й імпліцитними.

До групи дієслів-репрезентантів категорії оцінки ми відносимо, насамперед дієслова “*to like*”, “*to hate*”. Оскільки оцінка в плані змісту поділяється на позитивну і негативну, ми, на основі проаналізованих творів, прийшли до висновку, що ці дієслова є найхарактернішими дієсловами-репрезентантами категорії оцінки. Вони завжди виражають експліцитну оцінку, оскільки їх структурі, подібно до прикметників *good/bad*, притаманна оцінна сема.

Беручи до уваги значущість дієслів *to like, to hate*, як репрезентантів позитивної та негативної оцінки, ми виділяємо два основних лексико-семантичних поля.

а) лексико-семантичне поле дієслова “*to like*”

Дієслово “*to like*” містить у собі позитивну оцінку і є ядром даного поля. Воно є найзагальнішим за значенням, означає не занадто сильне і глибоке почуття, яке має інтелектуальну та емоційну основу, позбавлене специфічних форм прояву, і з таким же успіхом осмислюється як вираження постійних властивостей людини (симпатія, прихильність) або її дійсного стану (задоволення) [1,с.266]. До цього поля ми відносимо, на матеріалі нашого дослідження, також ряд дієслів, які за своїм семантичним значенням створюють

периферію цього поля, а саме: *to love, to enjoy, to amuse, to admire, to please, to appreciate, to respect*.

Дієслово “*to love*”, згідно з дефініцією тлумачного словника, означає відчуття глибокої ніжності, пристрасної прихильності [10,р.537] Різницю між семантичним значенням дієслова “*to like*” і “*to love*” у експлікації категорії оцінки можна простежити на прикладах: 1) Персонаж Артура Хейлі, Ненсі, є діловою жінкою, у якої розписана кожна година. Автор, даючи їй позитивну оцінку. Вказує на те, що їй подобається такий спосіб життя: “*But she liked a fast tempo, at work, and play, though there were days – like this one – when a bit too much happened*” [8,р.372]. 2) Характеризуючи Джона Вашингтона як веселу і віддану своїм друзям людину, К. і Дж.Кольєри за допомогою дієслова “*to love*” надають його образу позитивну оцінку: “*He would dance for three hours at a stretch, and he loved nothing better than to sit over dinner with old friends and acquaintances, telling stories and joking*” [7,р.35].

У першому прикладі оцінка есплікується дієсловом “*to like*”, яке у цьому випадку містить у собі значення “подобатися” або відчуття задоволення, а у другому – дієслово “*to love*” відображає почуття індивідуума як його постійну властивість.

б) лексико-семантичне поле дієслова “*to hate*”.

До цього ЛСП, якому притаманна негативна оцінка, ми також відносимо дієслова: *to dislike, to disgust, to blame, to annoy, to irritate* Ядром ЛСП негативної оцінки, тобто оцінки зі знаком (-), є дієслово “*to hate*”, а усі інші дієслова є периферійними. Стосовно до людини воно означає стійке почуття ненависті, ворожнечі, відкритої або прихованої злоби, бажання спричинити зло ненависній людині і знищити її. Щодо речей, явищ – глибоку внутрішню відразу і бажання уникнути контакту з відповідним об’єктом [1,с.202].

Розглянемо деякі приклади: 1) “*How easy it was to make someone hate you for life, with one sentence*” [9,р.139]. 2) “*I’ve got a crazy double feeling, he confused over the milk-share, ‘I can’t wait for the thing to open, and at the same time I hate to see it open*” [9,р.64]. У першому прикладі ми бачимо експлікацію негативного ставлення одного суб’єкта до іншого, а у другому – ставлення суб’єкта до явища..

Окреме місце у цьому полі займають дієслова-замінники *to do* і *to be*. За нашими спостереженнями, у заперечних формах *doesn’t, don’t, didn’t* дієслово *to do* реалізує оцінне значення, тобто здійснює перехід від меліоративного поля до пейоративного і навпаки.

Як правило, в дослідженнях, які відносяться до проблеми субституції, підкреслюється, що заміник “*to do*” завжди характеризується можливістю вживати замість “*to do*” слово, яке ним замінюється [5,с.12]. Але, на нашу думку, деякі звороти даного дієслова не припускають подібної трансформації, а показують репрезентативну експлікацію його, про що свідчить даний приклад:

“*I’m not be a blinkin ‘hero like you’, Thurston declared cheerfully, ‘but in this town I do have a little pull*” [8,р.203]. Таким чином, не лише у питальній, і заперечній, але й у стверджувальній формі дієслово *to do* здатне функціонувати як репрезентант.

Центральна роль дієслова "to be" у дієслівній системі була зауважена і описана дослідниками. Це дієслово є одиницею, яка за своєю природою є зв'язкою і, відповідно, суттєвий зміст дієслова, специфіка його істинної ознаки трактується як спрямованість на суб'єкт, об'єкт і детермінант обставин [6, с.199].

Дієслово "to be" ми відносимо як до дієслів дієслів-замінників оцінних слів-репрезентантів, так і до дієслів-зв'язок. "Is it really that bad? There seemed no point in lying. 'Yes, I'm afraid it is" [8, р.436]. У цьому прикладі дієслово *is* виступає як дієслово-репрезентант, що експлікує оцінку.

Отже, дієслова-репрезентанти володіють диференційною семою здатною забезпечувати денотативне значення структури слова.

До дієслів, які є показниками категорії оцінки ми відносимо також і дієслова-зв'язки. Для цих дієслів характерні деякі властивості, які відрізняють їх від інших дієслів. Насамперед, вони виділяються своєю функцією, оскільки виступають у реченні в складі іменникового присудка і сполучають підмет з предикативним членом.

Л.Васильєв систематизує весь масив предикатів за трьома принципами: 1) за домінуючими компонентами їх значень, які виділяються на базі лексичних парадигм; 2) за ядерними компонентами, що виділяються за денотативним принципом; 3) за синтагматичними компонентами, які відчленовуються на базі семантико-синтаксичних моделей речення, основою яких є предикати. За домінуючими лексичними компонентами значення виділяються два основні типи предикатів: існування (згідно з домінуючим компонентом "бути" або "не бути" і акціональні (згідно з домінуючим компонентом "здійснювати щось" з позитивним чи негативним відтінком) [2, с.119]. Оцінні предикати виражають оцінне відношення суб'єкта до об'єктів, передача якого є основною ціллю повідомлення мовця.

Проаналізувавши ряд дієслів, ми відібрали як найуживаніші в англійській мові нижчезазначені дієслова-зв'язки, що експлікують категорію оцінки: *to be, to feel, to seem, to keep, to hold, to remain, to continue, to become, to come, to get, to go, to grow, to turn, to make, to look, to like*.

Дієслова зв'язки можна згрупувати у три відносно самостійні мікрополя, які разом з іншими частинами мови реалізують функцію категорії оцінки. До першого мікрополя відносимо дієслова-зв'язки, які виражають існування певної якості або стану. Ядром цього мікрополя є дієслово "to be" далі ми ж сюди відносимо дієслова: *to feel, to seem, to mean*. Друге мікрополе утворюють дієслова, які означають збереження або стану і якості суб'єкта, і відповідно оцінного судження щодо нього. Основне з них, на нашу думку, є дієслово "to keep", а периферійними – дієслова *to hold, to remain, to stay, to continue*. У третє мікрополе, ядром якого, ми вважаємо є дієслово "to become" входять дієслова-зв'язки, що означають зміну стану або якості, такі як: *to come, to get, to go, to grow, to turn, to make, to look*.

Таким чином, до дієслів-зв'язок ми відносимо дієслова зі значеннями "існування", "буття", "відчуття", ті, яким властиві ознаки тривалості стану, а

також дієслова, що означають зміну стану або якості. Усі вони входять у предикативні конструкції, які експлікують “оцінку” у художньому дискурсі.

До дієслів, які реалізують “оцінку” експліцитно чи імпліцитно у художньому дискурсі, ми відносимо також і модальні дієслова. Категоризація модальності в значенні англійського дієслова є вираженням діалектики вияву категоріальної ознаки. З одного боку, існують модальні дієслова, особливий клас дієслів, які виражають можливість, бажаність, примус. З іншого боку, є багато дієслів, у словниковому значенні яких модальна ознака відсутня і може бути встановлена лише в певному контексті [3,с.24]. До модальних дієслів в англійській мові належать: *can (could), may (might), must, should, would, ought, shall, will, be able, need, dare*. Сюди належать також модальні структури типу: *to be+Infinitive, to have + Infinitive*. Наприклад: “*But over the years Congress had **been unable to agree on several plans presented to it***”[7,р.8].

Семантична відмінність модальних дієслів полягає у їх загальному значенні протиставленості фактові, що відбувся. Можливе, бажане, необхідне – це насамперед ненаявне. Необхідно зазначити, що значення багатьох модальних дієслів є синонімічним і існує градація ознак ймовірності. Значення модальних дієслів залежить від контексту. Існують модальні значення, котрі виявляються лише у вживанні дієслова в питальних та заперечних реченнях; модальні значення волевиявлення, зовнішньої зумовленості і припущення тісно пов’язані з оцінним значенням.

Окрім модальних дієслів модусну функцію у художньому дискурсі виражають дієслова мовлення, думки, почуття, такі як: *to order, to believe, to consider, to suppose, to ask, to feel, to love, to hate, to seem*. Ці дієслова різні за своїм змістом у первинному значенні, але виступають як еквіваленти у відтворюванню значенні коментування і відрізняються ступенем упевненості.

Вираження модального компонента у значенні модальних дієслів широкого семантичного діапазону пов’язане з їх використанням у розмовній мові та в слензі. Англійське дієслово володіє широким значенням і активно використовується у дискурсі, а у семантичному змісті такого дієслова закономірно з’являється похідне модальне значення. Модальна ознака в семантиці дієслова системно зумовлена модально-мотивуючими ознаками.

Отже, категорія оцінки в плані вираження може реалізуватися в художньому дискурсі як експліцитно, так і імпліцитно. Ми розглянули експлікацію категорії оцінки на морфологічному рівні, тобто дієслівні засоби її реалізації. На основі наших досліджень можемо стверджувати, що найхарактернішими серед них є дієслова-репрезентанти, оскільки їм притаманна оцінна сема і вони завжди виражають експліцитну оцінку.

Література

1. Англо-русский синонимический словарь. Розенман А.И., Апресян Ю.Д.- М.: Рус. язык, 1988. – 542с.
2. Васильев Л.М. Современная лингвистическая семантика. – М.: Высш. шк.,1990. – 175 с.

3. Карасик В.И. Категориальные признаки в значении слова. – М.: Изд-во Моск.обл.пед.ин-та, 1988. – 108 с.
4. Паславская А.И. Эксплицитное и имплицитное отрицание в совр.немецком языке: Автореф. Дис. ...канд. филол.наук. – Львов, 1990. – 16 с.
5. Синельников В.С. Синтагматически ограниченное существительное-заместитель *one* в современном английском языке: Автореф.дис. ...канд.филол.наук. – М., 1969. – 22 с.
6. Стенбергер И.В. Лексическая семантика английского глагола: Учебн.пособие к спецкурсу. – М.: Изд-во Моск.гос.ун-та, 1984. – 120 с.
7. Collier Cristopher. James Lincoln Collier. Decision in Philadelphia. New York: Random House, 1986. – 271 p.
8. Hailey Arthur. Overload. – New York, 1986. – 500 p.
9. Shaw Irwing. Evening in Byzantium. Great Britain, 1976. – 284 p.
10. Webster's Desk Dictionary of the English Language. – New York: Portland House, 1990. – 1078 p.

Summary

The present article touches upon the problem of explication of the category of evaluation by means of the verbs in the structure of discourse. The category of evaluation in the plan of expression can be distinguished as implicit and explicit. The verbs of "evaluation" are differentiated in the following way: 1) verbs of indication, 2) verbs of representation, 3) link verbs, 4) modal verbs. The verbs of representation, which possess a distinctive seme "evaluation" are the most characteristic, as they always explicate the category of evaluation. The other verbs can express "the evaluation" contextually.

УДК 811. 111'38

ДО ПРОБЛЕМИ ВЖИВАННЯ ТИПОВИХ КОНСТРУКЦІЙ РОЗМОВНОГО СИНТАКСИСУ У РІЗНИХ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ СТИЛЯХ

Почепецька Т.

ДВНЗ „Ужгородський національний університет”

Постановка проблеми та її визначення. Особливістю розвитку функціональних стилів у нашому сторіччі є їх наближення до природного мовлення. Це явище обумовлено загальними законами розвитку мови, а саме, законом необхідності збереження у мові стану комунікативної придатності.¹

Згідно загальної точки зору спонтанне мовлення у природних умовах його утворення і його відтворення у художніх текстах шляхом репродукції не є тотожним.